

Apostlagärningarna 12. Övers och komm: Bo Giertz

Apostlagärningarna Kapitel 12 Förföljelsen under Agrippa I (Apg 12:1‐19)

Översättning

Vid den tiden lät konung Herodes gripa några från församlingen och misshandla dem. Jakob, Johannes bror, lät han avrätta med svärd. När han såg att judarna gillade det, gick han vidare och lät fängsla också Petrus. Det var under påskveckan, och när han gripit honom satte han honom i fängelse och avdelade fyra rotar om fyra man var för att bevaka honom. Efter påsken tänkte han ställa honom till svars inför folket. Petrus satt alltså fången, medan församlingen utan uppehåll bad till Gud för honom

Så var tiden inne, då Herodes tänkte ställa honom inför rätta. Den natten låg Petrus och sov mellan två soldater, belagd med dubbla bojor, och framför dörren höll posten vakt över fängelset. Då stod plötsligt en Herrens ängel där och det lyste ett ljussken rummet. Ängeln stötte Petrus i sidan, väckte honom och sade: Skynda dig upp! Bojorna föll från hans händer och ängeln sade: Spänn på dig bältet och knyt fast dina sandaler. Det gjorde han, och ängeln sade: Sveg manteln om dig och följ med. Han följde honom ut men förstod inte att detta med ängeln var en verklighet, utan trodde att han såg en syn. De passerade den första vakten och den andra och kom så till porten av järn som ledde ut till staden. Den gick upp av sig själv framför dem. De kom ut och fortsatte genom en av gränderna. Där försvann ängeln plötsligt ur hans åsyn, och Petrus vaknade upp och sade: Nu vet jag att Gud verkligen har skickat sin ängel och räddat mig undan Herodes hand och allt det som judarna hade väntat sig. När han nu såg hur det var, gick han till det hus där Maria bodde, hon som var mor till Johannes med tillnamnet Markus. Många hade samlats där och var nu förenade i bön. När han klappade på porten till gatan, gick en tjänsteflicka som hette Rode dit för att höra vem det var. När hon kände igen Petrus röst, blev hon så glad att hon glömde att öppna och rusade in för att berätta att Petrus stod utanför porten. Men de sade: Du är inte klok. När hon försäkrade att det var sanning, sade de: Det är hans ängel. Men Petrus fortsatte att klappa, och så öppnade de och blev utom sig av häpnad när de fick se honom. Men han gav dem ett tecken med handen att de skulle tiga och berättade för dem, hur Herrens ängel hade fört honom ut ur fängelset. Sen tillade han: Berätta det för Jakob och bröderna. Därmed gick han ut igen och begav sig bort till en annan ort.

När dagen grydde blev det stor uppståndelse bland soldaterna. Vart hade Petrus tagit vägen? Herodes lät spana efter honom men fann honom inte. Då höll han förhör med soldaterna och lät dem föras bort till bestraffning. Sen reste han ned från Judeen till Cesarea och stannade där.

Kommentar

”Konung Herodes” är i historien bättre känd under sitt romerska namn och kallas vanligen Agrippa I (till skillnad från sin son Agrippa II, som vi möter längre fram i Apostlagärningarna). Han var sonson till Herodes den store och föddes några år före Jesus. När han var fyra år blev hans far avrättad av den misstänksamme farfadern, och han själv skickades till Rom för att uppfostas vid kejsarens hov, så som det var brukligt med furstesöner från Roms lydriken. Han blev studiekamrat och god vän med den Klaudius som längre fram mot all förmodan blev kejsare. Agrippa levde länge studentens glada dagar, skaffade sig skulder upp över öronen och fick flacka omkring i orienten på jakt efter nya långivare, förföljd av sina kreditorer. Hans svåger Antipas ‐ Jesu landsfurste, som var gift med Agrippas syster Herodias ‐ fick han en tillflykt men kom på kant också med honom. Som den dandy och charmör han var, lyckades han med hjälp av romerska vänner hålla sig flytande, tills en av dem ‐ Caligula ‐ blev kejsare år 37. Det året dog landsfursten Filippus, som vi känner från evangelierna, och Agrippa fick arva hans land. Två år senare avsattes hans svåger Antipas, och nu fick Agrippa också hans områden, däribland Galileen. År 41 mördades så Caligula ‐ som visade tydliga tecken på vansinne ‐ och efterträddes av den lärde och försiktiga Klaudius, som lät Agrippa överta hela den del av Palestina som hade stått under romersk förvaltning. Agrippa hade alltså blivit lika mäktig som sin farfar. Men hans farfar hade varit en främling, en idumé, som judarna aldrig kunde förlika sig med. Agrippa däremot hade äkta judiskt kungablod i sina ådror. Hans farmor hette Mariamne, Herodes älsklingshustru (som han avrättat i ett anfall av svartsjuka) och hon tillhörde judarnas sista kungaätt (”hasmonéerna”). När han nu ‐ det var år 41 ‐ blev judarnas konung, slog han in på en strängt judisk politik, både nationellt och religiöst. Bland främlingar uppträdde han alltjämt som den hellenistiska furste han innerst inne var. Han bekostade gladiatorspel och dramatisk konst i hedniska grannstäder och även i Cesarea. Men bland judarna uppträdde han som en lagtrogen son av sitt folk och närmade sig fariseerna.

Det är mot den bakgrunden man får förstå den förföljelse han startade mot församlingen i Jerusalem. De kristna hade visat all större öppenhet mot hedningarna. Det gav fienderna vind i seglen. Dagens lösen var att hävda sig mot grekerna och inte beblanda sig med dem.

Jakob blev den förste bland apostlarna som led martyrdöden. Det var nära att Petrus hade fått följa honom. Berättelsen om hans räddning ur fängelset är full av detaljer av det slag som ögonvittnen brukar minnas: Petrus sover mellan två vakter, troligen fastlänkad vid dem. Det finns dubbla vaktkontroller inom fängelset och en järndörr mot gatan. I den ”västliga” texten finns ett tillägg, som säger att rymlingarna ”gick nerför de sju trappstegen” som ledde ned till gatan, när man kom ut ur fängelset (kanske var det borgen Antonia). Petrus vaknar som ur en dröm, ensam, och tar sin tillflykt till ett hus där han vet att det finns goda vänner. De är just samlade till bön. Han bankar på och tjänsteflickan som skyndar till porten blir så överväldigad av glädje att hon glömmer att öppna. De församlade kan inte tro att Gud verkligen hörd deras böner ‐ inte förrän man äntligen släpper in den stackars flyktingen, som fått stå därute och hanka förgäves. Han må vinka med handen för att få tyst på sina bestörta vänner. Han berättar vad som hänt, befaller dem att gå med nyheten till Jakob och ”bröderna” (väl närmast de andra apostlarna), och så försvinner han. Han visste ju att han inte hade långt försprång före förföljarna.

Men kan sådant hända? För en kristen är svaret klart. Man har pekat på paralleller från vår egen tid (Sadhu Sundar Singh, befrielse ur Gestapos fångelser). Vill man hellre tänka sig att befriaren var en hemlig sympatisör, så var händelsen ändå ett Gud ingripande och ett svar på bön.

Det är inte heller svårt att ana varifrån denna berättelse har fått alla de levande detaljerna. Lukas nämner att huset dit Petrus begav sig tillhörde Maria "som var mor till Johannes med tillnamnet Markus". Det är första gången Lukas nämner denne Markus, som sedan blev medarbetare till Paulus och Barnabas och finns omnämnd i tre av Pauli brev. Det är han som enligt all sannolikhet skrivit vårt Markusevangelium, något som en enhällig fornkristen tradition berättar. Vi vet att Markus och Lukas tillsammans befann sig hos Paulus under hans fångelsetid (Kol 4:10f, Filemon 24), liksom vi vet att Lukas personligen hade träffat Petrus. Han bör alltså ha kunnat höra denna berättelse från deras läppar.

Det är värt att lägga märke till att Markus kom från ett hem, som var en samlingspunkt inom urförsamlingen i Jerusalem och där apostlarna bör ha varit flitiga gäster.

Vart flydde Petrus? Senare urkristna källor och några moderna forskare (bland dem Harnack) tror att han begav sig till Rom och redan nu (på 40-talet) verkade där. I varje fall måste han snart ha kommit tillbaka till Jerusalem. Agrippa dog år 44 och Judeen kom åter under romersk förvaltning. Petrus kunde alltså vända tillbaka. Men tydligen blev han mer och mer en resande apostel. Ledningen av församlingen i Jerusalem övertogs av Jakob, den äldste bland Jesu bröder.

När inträffade detta? Det måste ha varit något av åren 42‐44 då Jerusalem lydde under Agrippa. Vi har alltså en någorlunda säker hållpunkt för dateringen. Annars är vi i stor utsträckning hänvisade till gissningar när det gäller data under de första 15 åren av kristendomens historia. Vi vet inte när Paulus blev omvänd. Han säger själv att det dröjde tre år innan han efter sin omvändelse gjorde ett kort besök i Jerusalem och fjorton innan han hade sin stora överläggning med apostlarna (som vi får återkomma till). Den hungersnöd, som Lukas berättade om i förra kapitlet, tycks ha inträffat år 46. Då var Agrippa redan död och hans förföljelse måste ha inträffat innan Barnabas och Saulus reste till Jerusalem med det understöd som samlats in i Antiokia. Somliga tror att förföljelsen inföll i början av Agrippas regering år 42. Det skulle alltså ha varit aposteln Jakobs dödsår. Andra vill hellre förlägga den mot slutet av Agrippas regering, alltså till år 44 eller däromkring. Mer än en ungefärlig datering kommer vi inte fram till.

För de avdelade vakterna blev Petrus flykt en olycka. Den bestraffning de fick var troligen döden, även om det ord som Lukas använder kan betyda att de sattes i fångelse. Berättelsen tyder inte på att någon kände medlidande med dem. Troligen visste man att sådant folk mer än väl hade förtjänat sitt straff. Som i många andra legohäror var det ofta fråga om missdådare och råbarkade sällar, som inte utan skäl fruktades av civilbefolkningen.

Agrippas död (Apg 12:20‐23)

Översättning

Herodes låg i en bitter fejd med folket i Tyrus och Sidon. Nu slog de sig samman om en beskickning och lyckades få Blastus, den kungliga kammardherren, över på sin sida och försökte få fred, eftersom deras land var beroende av de livsmedel de fick från kungariket. På utsatt dag kom Herodes i sin kungliga skrud, satte sig på tronen och höll tal till dem. Då ropade folket gång på gång: Här talar Gud och inte en människa! I samma stund slog honom en Herrens ängel, därför att han inte gav Gud äran. Han fick maskar i kroppen och dog.

Kommentar

Agrippa hade högtflygande planer på att göra Jerusalem ointagligt och samla orientens furstar till motstånd mot Rom, men mitt uppe i sitt planerande rycktes han bort vid 55 års ålder. Josefus berättar också hur det gick till och låter oss veta, att Agrippa uppträdde i en dräkt av silfverväv som sprakade av ljus i morgonsolen, så att den grekiska stadsbefolkningen ropade att han var en gud. Han tog emot hyllningen men drabbades strax efteråt av våldsamma buksmärtor så att han måste bäras hem. Fem dagar därefter var han död. Det ord Lukas använder betyder ordagrant att han blev "uppäten av maskar". Att det kunde gå mask i bölder och infekterade sår var en kuslig erfarenhet i antiken liksom i dag bland primitiva folk.

Antiokia blir centrum för missionen bland hedningarna (Apg 12:24‐13:3)

Översättning

Men Guds ord hade framgång och spred sig allt vidare. Barnabas och Saulus vände tillbaka från Jerusalem sen de fullgjort sitt uppdrag. De tog med sig Johannes som kallades Markus.

(Kapitel 13) I den församling som fanns i Antiokia verkade som profeter och lärare Barnabas och Simeon (som också kallades Niger), Lucius från Cyrene och Manaen, en fosterbror till landsfursten Herodes, samt Saulus. En gång när de gjorde tjänst inför Herren och fastade, sade den helige Ande: Avskilj Barnabas och Saulus åt mig, till det verk som jag har kallat dem till. Då fastade de, bad och lade händerna på dem och lät dem så resa.

Kommentar

Barnabas och Saulus hade fullgjort sitt uppdrag och avlämnat de insamlade pengarna i Jerusalem. Skedde det i samband med den hungersnöd som inträffade år 46, måste det ha inträffat efter Agrippas död. När de vände tillbaka till Antiokia tog de med sig Johannes Markus. Genom en notis i Kolosserbrevet (4:10) vet vi att han var kusin till Barnabas, fast han bör ha varit åtskilligt yngre.

Lukas berättar nu vad som hände i Antiokia. Han är tydligen väl förtrogen med förhållandena. Det är möjligt att han själv var med

redan på detta stadium. Namnet Lukas är nämligen en familjär förkortning av ett längre namn, som på grekiska kan ha hetat Loukios eller Loukianos. Nu möter vi namnet Loukios här i uppräkningslistan av medarbetare (i vår översättning som vanligt återgivet sin latinska form: Lucius). Det finns forskare som tror, att Lukas här diskret har omnämnt sig själv. Han skulle alltså ha varit bördig från Cyrene på Nordafrikas kust.

Till samma grupp hörde Barnabas och Saulus, en annars okänd Simeon Niger och en Manaen, som var ”fosterbror” till Herodes Antipas. Det betyder att han blivit uppfostrad tillsammans med honom eller senare kommit att tillhöra hans närmaste omgivning. Det är ett av exemplen på att Jesus hade fått lärjungar också i de högre samhällsskikten i Galileen.

Dessa fem var ”profeter och lärare”. Profeterna var karismatiker, genom vilka Anden talade till församlingen. Profetian hade varit död i Israel i fyra sekler, men nu bröt den fram på nytt. Profeterna brukar nämnas närmast efter apostlarna som församlingens ledare och stödjelare. Deras insatser var emellertid tillfälliga, beroende på Andens ingivelse. En profet talade, när Anden gav honom något att säga. En ”lärare” svarade däremot för den regelbundna undervisningen och motsvarade närmast vad vi kallar en präst. I Pauli brev kan man se hur ”lärarna” utgjorde en särskild grupp vid sidan av apostlar och profeter (1 Kor 12:28, Ef 4:10). De kunde samtidigt kallas ”herdar”, eftersom de var församlingens andliga ledare.

Dessa gjorde nu ”tjänst inför Herren och fastade”. Vi kan utgå ifrån att tjänsten bestod i att leda gudstjänster och undervisning. Men till tjänsten hörde också att under bibelstudium och bön försöka tränga in i Skriften och se vad den hade att säga om Jesus. Att fasta hade tydligen åter blivit vanligt. Jesus hade inte fastat med sina lärjungar, men han hade sagt, att det skulle komma en tid då brudgummen togs ifrån dem, och då skulle de fasta. Det var så man nu upplevde sin situation. Brudgummen hade tagits ifrån bröllopsgästerna för en tid. Men han skulle komma tillbaka. Nu gällde det att vaka och hålla sig beredd. Till det hörde bön och fasta.

En dag får så en av dessa profeter ett budskap genom Anden. Det går ut på att Barnabas och Paulus skall avskiljas för ett bestämt verk. Det nämns inte vilket, men det måste ha stått klart att det gällde att dra ut som missionärer. Hittills hade man missionerat på platser dit man av någon annan orsak råkat komma. Nu blev det fråga om att resa ut i den medvetna avsikten att predika evangeliet på den ena orten efter den andra. Vi brukar tala om Pauli ”missionsresor”, men vi får komma ihåg att de företogs inom hans eget land, bland människor som talade hans modersmål, och att mission var en självklar sak för varje kristen, var han än befann sig. I det fallet börjar situationen i våra ”kristna” länder alltmer likna den som de första kristna befann sig i.

Företaget berodde alltså på en karismatisk upplevelse. Det talas inte om något beslut av församlingen. Men vi kan räkna med att det förekom planering och överläggningar och att församlingen ställde sig bakom företaget. De som sändes ut blev ”avskilda” under bön och handpåläggning. De fick inte något nytt ämbete och skulle inte göra något annat än de hittills gjort, men det skulle ske inom en ny ram, på nya marker. Det var alltså något som nära motsvarar vad vi kallar missionärsavskiljning.

Copyrightregler:

Bo Giertz är upphovsman till såväl översättning som kommentar, Nedladdning och utskrift av såväl översättning som kommentar får endast ske för personligt bruk, All övrig användning av såväl översättning som kommentar måste godkännas av rättsinnehavarna samt Stiftelsen bibelskolan.com åtar sig att förmedla eventuella förfrågningar om vidare användning av översättning och/eller kommentar till rättsinnehavarna.

REGISTER:Nya Testamentet Apostlagärningarna